

Miks mammutid välja surid?

Mihkel Servinski
15.12.2023

Mammutitest

Kui olin veidi noorem ja koolis käisin, räägiti meile, koolilastele, mammutitest ja nende väljasuremisest. Ei huvitanud mind see teema ja ma ei oskaks täna öelda, mis mammutite väljasuremise põhjuseks toodi. Küll jäi meelde samal ajal õpilaste seas liikunud versioon. Kusagil kaugel Siberis liikus mammutikari. Mammutid olid väga kurvad. Mammutid teadsid, et nad on viimased mammutid maakeral. Mammutid vaatasid nukralt üksteisele otsa ja noogutasid. Vaatasid otsa ja noogutasid ja... suridki välja. Loo moraal: otsavaatamisest ei piisa, et sünniks väikesed mammutid.

Eesti rahvastikuarengu teemad aastal 2023

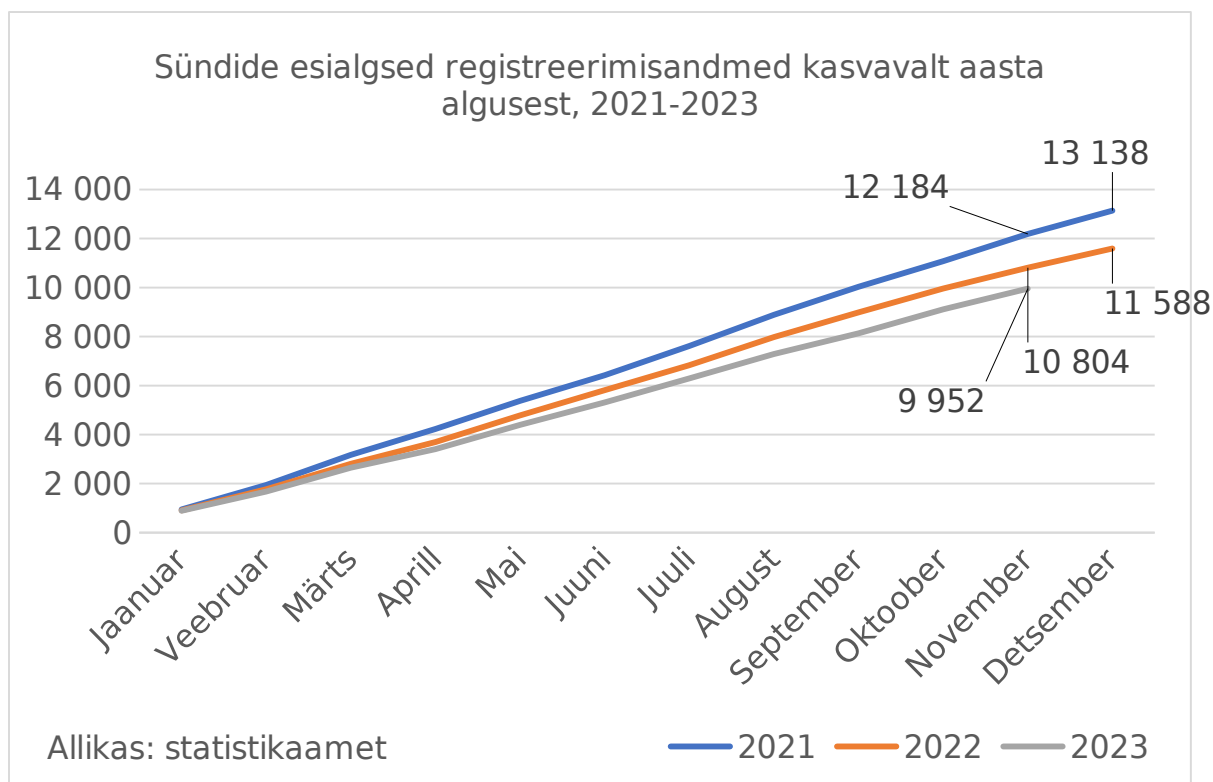
- * Kahanev sündide arv
- * Peretoetused
- * Lastetusuuring, paljulapseliste perede uuring
- * Ränne

Kahanev sündide arv

2022. aasta Eesti rahvastikuarengu kokkuvõtte peamine sõnum oli, et sündis Eestis kõige vähem lapsi alates ajast, mil sündide arvu süstemaatiliselt registreerima hakati. Räägime sajandist.

Sündide esialgseid andmeid vaadates võib olla üsna kindel, et 2023. aasta toob Eestile uue sündide arvu antirekordi. Statistikaameti sündide esialgsed registreerimisandmed näitavad, et aasta esimese 11 kuu jooksul sündis Eestis 852 last vähem kui mullu. Uue antirekordi mittesündimine eeldaks imet.

Võib arvata, et kui saame teada uue „rekordi“ täpse väärtuse, ületab see mõneks päevaks uudiskünnise. Toob mõned artiklid, et miks see nii on ja annab siis ruumi teistele teemadele. Pole kahtlust, et saadakse aru, et vähene sündimus on probleem, aga tõenäoliselt ei too uus „rekord“ kaasa laiemat arusaama, et tegemist on probleemiga, mida tuleb ka lahendada. Kohe lahendada!

Peretoetused

Perehüvitiste seadus jõustus 1. jaanuaril 2017. Aastate jooksul on sellesse tehtud hulgaliselt muudatusi. Muudatused, mis otsustati kolmekuulise vahega 2022. aasta lõpus ja 2023. aastal, koosnevad kahest osast. Algul tõsteti peretoetusi märkimisväärselt ja hiljem neid osaliselt vähendati. Õnneks vähem kui esialgne tõstmine oli. Nii tõstmine kui vähendamine tekitasid tuliseid mõttevahetusi.

Veidi üllatav oli, et peretoetuste indekseerimisest loobumine äratas vähe tähelepanu. Mõtlemapanev on otsustajate poolt antud teave, et mõlemad otsused, nii toetuste tõstmine kui hilisem vähendamine, toimus ilma tõsisema analüüsita.

Vähendamise peamise põhjusena toodi välja eelarves vastavate vahendite puudumine. On selge, et kui raha ei ole, siis toetusi maksta ei saa. Kuhu raha järsku kadus, ei ole demograafilise vaatepunkti arutusobjekt.

Tasakaaluka hinnangu vaadeldaval teemal on andnud emeriitprofessor, rahvastikuteadlane Ene-Margit Tiit: „Sündide seostamine üksnes või peamiselt vanematele makstava toetusega ei ole piisav meede sündimuse parandamiseks. Ammugi mitte kriiside ajal. Kõige olulisem sündimust soodustav eeldus on rahulik ja lapsesõbralik ühiskond. /.../ Ja mis eriti tähtis - veendumust, et kõik head asjad, ka toetused, on püsivad, et neid mingi valitsuse vahetus või poliitiline tuulispask (ammugi mitte sõda) minema ei pühi. See tähendab, et kõigi perepoliitiliste meetmete puhul on kohustuslik ühesuunalise liikumise reegel - kui hüve on kord kehtestatud,

ei tohi seda enam ära võtta.”(<https://arvamus.postimees.ee/7912713/ene-margit-tiit-sundimus-langeb-mida-teha>)

Peretoetuste määrad ja maksmine, 2022-2024 (euro)

	2022. aastal	2023. aastal	2024. aastal
Üksikvanema lapse toetus	19,18	80	80
Lapsetoetus pere 1. ja 2. lapse kohta	60	80	80
Lapsetoetus alates 3. lapsest	100	100	100
Lasterikka pere toetus (3-6 last)	300	650	450
Lasterikka pere toetus (7 või rohkem last)	400	850	650
Lasterikka pere toetuse vanima lapse vanuseline ülempiir	19-aastane	19-aastane	19-aastane

Märkused:

* 2024. aastal lõpeb lasterikka pere toetuse sujuv üleminek

* 2024. aastal ei jõustu 1. mail jõustumata pidanud lasterikka pere toetuse pensioniindeksiga indekseerimine

Allikas Sotsiaalkindlustusamet

<https://sotsiaalkindlustusamet.ee/perehuvitised-ja-muud-toetused/peretoetused/peretoetuste-maarad-ja-maksmine>

Lastetusuuring, Paljulapseliste perede uuring

2023. aasta keskel algatas sihtasutus Pere Sihtkapital koostöös teadlaste ja mitme teise teema vastu huvi tundva inimesega pikalt ettevalmistatud lastetusuuringu ja paljulapseliste perede uuringu küsitlused. Kahjuks selgus, et kõikide asjaoludega ei arvestatud ning uuringu andmekogumise etapp lõpuni ei jõudnud. Pere Sihtkapital tunnistas oma eksimust, vabandas ja kogutud andmed hävitati.

Pere Sihtkapitali katse saada vastuseid olulisele küsimusele tekitas Eesti ühiskonnas terava mõttevahetuse. Leidus hinnanguandjaid, kes ütlesid, et pereuuringutega oli kõik valesti. Paljud olid arvamusel, et vannis oli peale pesuvee siiski ka laps ja et probleem pole ainult Pere Sihtkapitalis.

Teaduste Akadeemia liikmed Krista Fischer, Anne Kahru, Maarja Kruusmaa, Maris Laan, Tiina Randma-Liiv, Anu Realo ja Ellu Saar kirjutasid avaliku kirja (<https://arvamus.postimees.ee/7843201/avalik-kiri-delikaatse-uuringuga-peab-kaasnema-pohjalik-selgitus>), millest suur osa selgitab, mida Pere Sihtkapital valesti tegi ja kuidas oleks pidanud tegema. Kõigile soovitatav lugemine ja võib uuringute läbiviijatele kasulik olla.

Järgnevalt samast kirjast kaks tsitaati, mis puudutavad ühiskonda laiemalt.

„Sündimuse ja sellega seotud tegurite uurimine on Eesti ühiskonnale kahtlemata väga oluline. /.../ Pikaajaliste rahvastikuprotsesside mõistmiseks ja juhtimiseks on vaja aru saada inimeste käitumisest ja hoiakutest, et teaduspõhiste otsuste abil aidata kaasa sündide arvu suurenemisele ja perede kindlustundele Eesti ühiskonnas.“

„Teadmuspõhine ühiskond ja riigivalitsemine on suur väärtus – ilma vajalike teadusuuringuteta on ohuks ühte või teise suunda kallutatud otsused, mis ei peegelda tegelikkust ega ole optimaalsed ei konkreetse sihtgrupi ega kogu ühiskonna jaoks.“

Nende mõtetega saab vaid nõustuda. Kahjuks jätavad lugupeetud teadlased esitamata ja sellest tulenevalt ka vastamata olulise küsimuse: „Miks on Eestis vajalikud uuringud tegemata?“

Enneaegselt lõppenud pereuuringud küll ise uut teadmist ei toonud, aga meedias tekkinud mõttevahetusest saame nii mõndagi järeldada. Minu hinnangul näitab toimunud arutelu, et lastetus on Eesti ühiskonnas oluline küsimus ja mitte ainult taastetasemele jõudmise võimaluse kontekstis ühiskonna tasandil, vaid ka üksikisiku tasandil: lastetus on paljudele väga valus teema.

Ränne

Suure enamuse rahvastikunäitajate, sealhulgas rahvaarv ja soovanusstruktuur, muutus sõltub neljast arvust: sündide arv, surmade arv, sisserändajate arv ja väljarändajate arv. Neid igaüht mõjutab juba oluliselt rohkem tegureid. Sündidest ja surmadest räägitakse Eestis üsna palju. Rändega on lugu teisiti. See ei tähenda, et rändest ei räägita. Räägitakse ja isegi mitte vähe, aga... peamiselt majanduse (tööturu) ja julgeoleku kontekstis. Piisavalt ei räägita rändest kui rahvastikuarengut oluliselt mõjutavast tegurist. Kas pole aeg hakata tähelepanu pöörama sellele, kuidas ränne mõjutab eesti rahva soo-vanusstruktuuri, rahvuslikku koosseisu, eesti keele oskajate suhtarvu jt olulisi rahvastikunäitajaid ning millised on rändega kaasnevad probleemid ja probleemide võimalikud lahendused.

Veelkord mammutitest

Mammutid enam ei nooguta. Mammutid surid välja. Eestimaal noogutatakse edasi. Eestlased ei ole välja surnud. Oskame mõningal määral vastata küsimusele: „Miks lapsi vähe sünnib?“ Ei oska vastata küsimusele: „Mida teha, et lapsi rohkem sünniks?“ Tegelikult pole ühiskond seda küsimust endale esitanudki. Noogutage, kui nõustute.

Mihkel Servinski
Pere Sihtkapital, analüütik
+372 5165 873
pere@peresihtkapital.ee